

شکل‌گیری مدارس تحولی به مثابه آغاز حکمرانی تحولی در نظام تعلیم و تربیت (احصای ویژگی‌های یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی)

اسماعیل کلانتری^۱، الهام سورغالی^۲

۹

دوره ۳، شماره ۱، پیاپی ۹

بهار ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۳/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۳/۳۱

صص: ۷۳-۳۹

شابا چاپی: ۲۶۳-۰۰۲۳۸۳

رتبه علمی

ب

پژوهشی، فصلنامه علمی، در :
JOURNALS.MSRT.IR

چکیده

حکمرانی تعلیم و تربیت، ساحتی از حکمرانی است که به مأموریت خلق سرمایه انسانی متخصص و متعهد، به مثابه کلیدی‌ترین سرمایه عرصه ملی می‌پردازد. مدرسه به عنوان یکی از ارکان مهم در حکمرانی تعلیم و تربیت، جایگاه ویژه‌ای در تحقق این مأموریت دارد. با طرح مفهوم حکمرانی تحولی، انتظار می‌رود مدارس تحولی نیز در این عرصه شکل بگیرد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی ویژگی‌های یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی (به مثابه یک مدرسه تحولی در حکمرانی تحولی تعلیم و تربیت)، به روش اکتشافی گراند تئوری انجام شده است. مورد مطالعه در این پژوهش مجتمع آموزشی حنان (دبستان و پیش دبستانی مهارت‌محور با رویکرد تربیتی) انتخاب شده است. داده‌ها با استفاده از مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته و مشاهده مشارکتی جمع‌آوری شده است. اعتبار پژوهش به روش گاوا و لینکلن تأیید شده است. روش تحلیل داده‌ها کدگذاری در سه سطح کدگذاری باز، کدگذاری محوری و انتخابی بوده است. براساس نتایج به دست آمده ویژگی‌های یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی در هفت بعد: ۱- اصول پایه‌ای؛ ۲- ویژگی‌های ناظر بر پرورش تربیت؛ ۳- ویژگی‌های مربوط به خصوصیات و توانمندی‌های دانش‌آموزان؛ ۴- ویژگی‌های مربوط به معلمان؛ ۵- ویژگی‌های مربوط به مدیر؛ ۶- ویژگی‌های مربوط به فضا و محیط؛ ۷- سایر ویژگی‌ها و ۱۰۶ جزء شناسایی شد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند به عنوان رهنمودی اثربخش برای تمامی مدیران، معلمان، والدین و علاقمندان عرصه تعلیم و تربیت تحولی قرار بگیرد.

کلیدواژه‌ها: مدرسه مهارت‌محور، رویکرد تربیتی، مدرسه تحولی، حکمرانی تحولی، حکمرانی آموزش.

DOR: 20.1001.1.23830263.1403.3.1.3.2

۱. استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)

esmaeelkalantari@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، مؤسسه آموزش عالی فاطمیه (س) شیراز، شیراز، ایران.

مقدمه

از آنجا که حکمرانی فرایند اتخاذ و پیاده‌سازی تصمیم‌ها است، تحلیل حکمرانی بر بازیگران رسمی و غیررسمی‌ای که در تصمیم‌گیری‌ها و پیاده‌سازی آنها مداخله دارند، و نیز ساختارهای رسمی و غیررسمی تعبیه شده برای تحقق این تصمیم‌ها متمرکز است. بدین ترتیب بازیگران دخیل در حکمرانی، از مناظر مختلف، متفاوتند. این طیف وسیع شامل نهادهای دولتی، سازمان‌های غیردولتی، مؤسسه‌های پژوهشی، رهبران دینی، نهادهای تأمین مالی، احزاب سیاسی و سایر نهادهای رسمی و غیررسمی است. بر این اساس حکمرانی در نظام تعلیم و تربیت و تحول در آن صرفاً توسط یک بازیگر مسلط مانند دولت و کارکنان اجرایی در آن شکل نمی‌گیرد، بلکه بازیگران دیگر همچون مدارس نیز در شکل‌گیری این تحول مداخله دارند (صباغیان، ۱۳۹۸). در هر جامعه‌ای تعلیم و تربیت به ویژه آموزش اثربخش و با کیفیت به کودکان، آنها را آماده برای حضور در دانشگاه، دنیای کار و زندگی آینده می‌کند. یکی از انتظارات پدران، مادران و جامعه از مسئولین و معلمان برطرف کردن مشکلاتی است که بر سر یادگیری دانش‌آموزان قرار دارد. مشکلاتی که دارای منشأ درونی یا بیرونی است. مشکلاتی که منشأ درونی دارند از ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان در پردازش ذهنی، یادگیری، انگیزش و نگرش‌ها سرچشمه می‌گیرد. در حالی که مشکلات بیرون فردی از عوامل فرهنگی، اجتماعی، آموزش، چگونگی تدریس و برخورد معلمان اثر می‌پذیرد (زارع و براتعلی، ۱۴۰۰).

تعلیم و تربیت، به ویژه در دوره پیش از دبستان و دبستان، دوره‌ای حساس و بی‌بدیل است. دوره‌ای که شالوده‌های دانش، مهارت و نگرش کودک شکل می‌گیرد و ماندگارترین و شورانگیزترین تجارب را برای کودک فراهم می‌آورد. دوره‌ای که تأثیرات بلندمدت و کوتاه مدت آن بر زندگی فردای کودک و جنبه‌های مختلف آن انکار ناپذیر بوده است (قاسم زاده و همکاران، ۱۳۹۸). شیبانی تدریجی (۱۳۹۱) و حسین پور و زین آبادی (۱۳۹۷) پاره‌ای از مشکلات حال حاضر نظام تعلیم و تربیت را چنین برمی‌شمرد: ۱- حفظ کردن در مقابل فکر کردن؛ ۲- مطالب درسی نامرتب با زندگی فرد؛ ۳- تعلیم و تربیت به معنای استفاده از دانش؛ ۴- امتحان با کتاب بسته؛ ۵- تکالیف زیاد و کسل کننده؛ ۶- ناتوانی در ایجاد ارتباط مطلوب؛ ۷- نظام معلم محور؛ ۸- عدم یادگیری مهارت‌های تفکر انتقادی، قدرت تجزیه و تحلیل مسائل.

در سال‌های اخیر مدارس در سطح کشور و در شهرهای مختلف شکل گرفته که با اتخاذ رویکرد تحولی به دنبال اصلاح برخی از این چالش‌ها هستند. از جمله «مدارس مهارت محور» با تأکید بر آمیختگی معرفت نظری و معرفت عملی درصدد عمیق کردن فرایند یادگیری برای دانش آموزان هستند. از سوی دیگر «مدارس تربیت محور» ناظر بر رفع دغدغه والدین در امر مراقبت از فرزندان و شکل‌دهی محیطی امن و تربیت‌گرا، بر ضرورت و اهمیت امر تربیت در شکل‌گیری شخصیت کودکان تأکید می‌کنند. از سوی دیگر صاحب‌نظران عرصهٔ تعلیم و تربیت بر این باورند با پیروزی انقلاب اسلامی، تربیت دینی در نظام تعلیم و تعلیم جمهوری اسلامی ایران، جایگاه ویژه‌ای یافته است و دین و ارزش‌های الهی و اخلاقی از اولویت خاصی برخوردار شدند. لیکن به رغم اهمیت تربیت دینی در جامعه و صرف هزینه‌های سنگین در این باره، شواهدی وجود دارد که حاکی از ضعف و ناکارآمدی نظام تعلیم و تربیت رسمی در تربیت دینی دانش آموزان است. این شواهد بر این واقعیت دلالت می‌کند که آموزش‌ها در این عرصه، به تربیت دینی منجر نشده و صرفاً در حد تراکم اطلاعات و اندوخته‌های ذهنی باقی مانده است (دانشگر و همکاران، ۱۳۸۳). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز در بیان فلسفهٔ تربیت رسمی و عمومی بر ضرورت توجه به اقتضای زمان و مکان و طبعاً تحول در امر تعلیم و تربیت تأکید شده است (سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش، ۱۳۹۰).

از آنجا که تا کنون مطالعات چندانی به صورت عمیق، به ویژه با راهبرد مطالعهٔ موردی و اکتشافی در این باره انجام نشده، لذا در این پژوهش، پژوهشگر به دنبال احصای ویژگی‌های یک مدرسهٔ مهارت محور با رویکرد تربیتی است. بدین منظور مجتمع آموزشی حنّان واقع در شهر شیراز به عنوان مطالعهٔ موردی بررسی شده است. رویکرد پژوهشگر در این پژوهش، شکل‌گیری مدارس تحولی به مثابهٔ آغاز حکمرانی تحولی در نظام تعلیم و تربیت می‌باشد. در ادامه به منظور تحقق هدف این پژوهش، نخست به مرور ادبیات نظری و تجربی در حوزهٔ حکمرانی، حکمرانی تعلیم و تربیت و حکمرانی تحولی تعلیم و تربیت و سپس مرور ادبیات دربارهٔ مدارس مهارت محور و تربیت محور پرداخته می‌شود. در ادامه با تبیین روش‌شناسی این پژوهش، یافته‌های ناشی از کدگذاری مصاحبه‌ها و مشاهدات مشارکتی پژوهشگر و نتیجه‌گیری تبیین می‌شود.

۱- مرور ادبیات

برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و مدیریت کشور در ساحت‌های مختلف، مسئله مشترک جوامع و دولت‌های مختلف در اعصار گوناگون تاریخ بوده است. لیکن آنچه در این باره بسیار حائز اهمیت است، چگونگی سازماندهی و مدیریت ساحت‌های مختلف در کشور است. بدین معنی که این الگو و چگونگی بر مدار کدام جهان‌بینی و سنت، سیاست‌گذاری و اجرا می‌شود. لذا مسئله حکمرانی از این منظر، به یک مسئله محوری تبدیل می‌شود (قجری و نوربخش، ۱۴۰۰). حکمرانی به معنی سیاست‌گذاری و اجرا در بخش عمومی طبق مصلحت دولت است (Milchman and Rosenberg, 2010). در بیان دیگر حکمرانی عبارت است از کلیه فرایندهای اداره امور که از طرف دولت، بازار، شبکه، خانواده، قبیله، سازمان‌های رسمی و غیررسمی، قوانین و هنجارها اعمال می‌شوند (بصیرپور و همکاران، ۱۴۰۱). شناخت نادقیق و نامنطبق بر واقعیت از فرایند حکمرانی و عوامل اثرگذار بر آن موجب خطا در تصمیم‌گیری و رفتار مدیران می‌شود. لذا انجام پژوهش در این باره می‌تواند مانع از بسیاری از اشکالات شود. عواملی مانند احساسات، فرهنگ، شخصیت، دین و ایدئولوژی از عواملی هستند که نقش بسزایی در الگوی حکمرانی دارند (میرباقری و همکاران، ۱۴۰۱).

حکمرانی تعلیم و تربیت می‌تواند ابزاری برای تقویت عملکرد نهادی در ساحت تعلیم و تربیت و پرورش سرمایه انسانی متخصص و متعهد باشد. نظام تعلیم و تربیت به عنوان نهادی فرهنگی-اجتماعی، در تربیت نیروی انسانی و تولید سرمایه فرهنگی-اجتماعی در فرایند پیشرفت و تعالی کشور، نقشی اساسی و سرنوشت‌ساز دارد (Kelly, 2016). بدین ترتیب نظام تعلیم و تربیت جایگاه مهمی در عرضه الگوی مناسب انسان سالم و الگودهی شاخص‌های آن بر عهده دارد. به گونه‌ای که سبب تحقق یافتن تعالی اخلاقی در جامعه می‌شود (بصیرپور و همکاران، ۱۴۰۱). در این میان مدارس نیز به عنوان یکی از ارکان کلیدی و محوری پیاده‌سازی حکمرانی تعلیم و تربیت از طرف ارکان مختلف در فشار است. لذا مسائلی مانند گسترش مراکز آموزش عمومی از منظر تعدد و تنوع، عرضه سبک‌های جدید آموزشی، کاهش منابع مالی دولتی و خصوصی، الزام به پاسخ‌گویی و توده‌گرایی مدارس موجب شده حکمرانی نظام تعلیم و تربیت و به ویژه مدارس، از منظر ماهیت حکمرانی مورد توجه قرار گیرد (Kaho and Xiao, 2019).

بدین ترتیب ضرورت تحول در حکمرانی تعلیم و تربیت به امری مورد اجماع در جامعه نخبگانی تبدیل شده است. تأکید رهبر معظم انقلاب بر تحول در نظام تعلیم و تربیت (۱۳۸۵) نیز از همین منظر قابل فهم است. این گونه بود که سند تحول بنیادین آموزش و پرورش توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰) به تصویب رسید. بر این اساس، تحقق ارزش‌ها و آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی مستلزم تلاش همه جانبه در ابعاد فرهنگی، علمی، اجتماعی و سیاسی و اقتصادی است. عرصه تعلیم و تربیت از مهم‌ترین زیرساخت‌های تعالی همه جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقای سرمایه انسانی شایسته کشور در عرصه‌های مختلف است و تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران مانند احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان در گرو تربیت انسان‌های عالم، متقی و آزاده و اخلاقی است. تعلیم و تربیتی که تحقق بخش حیات طیبه، جامعه عدل جهانی و تمدن اسلامی ایرانی باشد. در پرتو چنین سرمایه انسانی متعالی است که جامعه بشری آمادگی تحقق حکومت جهانی انسان کامل را یافته است و در سایه چنین حکومتی ظرفیت و استعدادهای بشر به شکوفایی و کمال خواهد رسید (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

بدین ترتیب نظر به جایگاه مدرسه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به عنوان جلوه‌ای از تحقق مراتب حیات طیبه، کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تعلیم و تربیتی، زمینه‌ساز درک و اصلاح موقعیت توسط دانش آموزان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنها بر اساس نظام معیار اسلامی، اهمیت مهارت‌آموزی و رویکرد تربیتی در مدارس به جد مورد عنایت قرار گرفته است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). حسین پور و زین آبادی (۱۳۹۷) مدرسه مهارت محور را شامل چهار ویژگی برمی‌شمرند: ۱- مدیر پژوهش محور: در یک مدرسه مهارت محور، مدیر مدرسه باید بتواند آموزش پژوهش محور را رهبری کرده، رفتار پژوهشی را در معلمان نهادینه کند و با پرهیز از یکسوی‌نگری، عقلانیت و خرد جمعی را به کار گیرد. مدیر پژوهش محور به ترویج پژوهشگری اقدام می‌کند، همچنین تسهیل پژوهش محوری و رهبری توزیعی را پی می‌گیرد. علاوه بر این او باید دارای روحیه تحول و انتقادپذیری بوده و از خرد جمعی استفاده کند؛ ۲- معلم پژوهش محور: معلم پژوهش محور باید باور پژوهشی داشته باشد. دارای دانش و مهارت حرفه‌ای و ارتباطات و تعاملات حرفه‌ای باشد. طبیعی است کار یک معلم پژوهش محور

خیلی سخت‌تر و حرفه‌ای‌تر از معلمان سنتی است؛ ۳- فرهنگ و ساختار پژوهش محور: فرهنگ و ساختار پژوهش محور شامل اولاً فرهنگ پژوهش محور، ثانیاً ساختار حمایتی و توانمند ساز، ثالثاً منابع، و رابعاً قوانین حمایت کننده است. در فرهنگ پژوهش محور، رویکرد پژوهشگری و پرسشگری باید حاکم شده و این باور در درون کارکنان و دانش آموزان شکل بگیرد. باور اینکه پژوهش در ایجاد یادگیری با کیفیت و عمیق و تولید دانش شخصی نقش داشته و باعث تفکر خلاق، نوآور و نقادانه، فراهم کردن منابع و اطلاعات علمی و اطلاعات برای انجام پژوهش، جو دوستانه مبنی بر احترام، امنیت و اعتماد و تفویض اختیار به همراه مسؤولیت انجام دادن کارها می‌شود؛ و ۴- یادگیری پژوهش محور: آموزش و یادگیری پژوهش محور شامل اولاً مدیریت کلاس، ثانیاً تدریس پژوهش محور، ثالثاً محتوای آموزشی پژوهش محور، رابعاً ارزشیابی پژوهش محور، خامساً تقویت مهارت‌ها، سادساً تکلیف پژوهش محور (تکلیف کم حجم برای تقویت مهارت‌های اجتماعی، و سابعاً تشویق پژوهش است. نهایتاً محقق شدن یک مدرسه پژوهش محور نیازمند عوامل درونی و بیرونی است، عوامل بیرونی مانند باور سیاستگذاران، تصمیم گیرندگان و برنامه‌ریزان به اهمیت و نقش چنین مدرسه‌ای است و لزوم اعمال سیاست‌ها، پرهیز از برنامه‌ریزی خطی، منعطف کردن برنامه‌ها، تغییر نظام تربیت معلم و ارائه آموزش‌های ضمن خدمت بر اساس نیازهای روز، تقویت نقش رهبری مدیران و رفع معضل کنکور و همکاری والدین در اجرای آن احساس می‌شود.

در پژوهش حسین پور طولازهی و همکارانش (۱۳۹۶) دربارهٔ مدرسه به عنوان جایگاه یادگیرندهٔ حرفه‌ای پژوهش محور صورت گرفت، جامعهٔ یادگیرندهٔ حرفه‌ای را در قالب پنج بعد: ۱- ارزش‌ها و باورهای مشترک؛ ۲- معلم یادگیرندهٔ حرفه‌ای؛ ۳- گفتگوها و همکاری حرفه‌ای؛ ۴- یادگیری جمعی؛ و ۵- ارتباطات و تعاملات تعریف کرده است که تمامی آنها در این ویژگی‌ها در نمونهٔ عملی یک مدرسهٔ مهارت محور دیده شد و می‌توان آن را به عنوان یک جامعه یادگیرندهٔ حرفه‌ای در نظر گرفت. همچنین عادل پور و همکاران (۱۳۹۵) بر این باورند هنگامی که سؤالات درسی به صورت چالشی با موقعیت مبهم مطرح می‌شود، دانش آموزان به دنبال راه حل مسئله و کشف مفاهیم آن هستند که این امر باعث ساخت معنا و تثبیت ادراک و فهم می‌باشد. معلمان نیز باید انگیزهٔ قوی و دانش مدیریت کلاس، تهیهٔ منابع، صبر حوصله داشته باشند.

اثرگذارترین برنامه‌های آموزشی از طریق بازی‌های متنوع و کودک محور طراحی و تدوین می‌گردد. یادگیری از طریق بازی یک اصل فراگیر در جهان است. با بازی، کودکان بهتر و زودتر مطالب را یاد می‌گیرند و دیرتر فراموش می‌کنند. بسیاری بازی‌های آموزشی در دهه ۱۹۶۰ مورد توجه قرار گرفتند. این نوع بازی با هدف یادگیری انجام می‌شود و ساختاریافته است. یعنی مربی آن را هدایت می‌کند و اهداف برنامه درسی و محتوای علمی از طریق بازی به کودک منتقل می‌شود. از دیدگاه اندیشمندان اسلامی بازی شش فصل مشترک دارد: ۱- غریزی بودن؛ ۲- عامل مؤثر در یادگیری بهتر؛ ۳- وسیله مهم در آموزش صحیح؛ ۴- افزایش خلاقیت تعامل و قدرت ابتکار؛ ۵- تأثیر در شخصیت کودک؛ و ۶- تأثیر در تربیت جسمانی. یافته‌ها نشان می‌دهد که نوع بازی در محیط‌های مدرن با فرهنگ جامعه در ارتباط است (عبدالملکی و آرمند، ۱۳۹۵). برای غلبه بر مسائل تعلیم و تربیت در ایران آنچه باید در مدارس اجرا گردد عبارت است از تفکر، قابلیت، انگیزه و مرتبط بودن دروس با دنیای خارج از مدرسه، آموزش معلمان و مدیران با شیوه جدید (شیبانی تدرجی، ۱۳۹۱).

توأم با اهمیت رویکرد مهارت محوری، به عنوان یک رویکرد تحولی در حوزه تعلیم؛ تحول در حوزه تربیت در مدارس نیز مستلزم اتخاذ نگاهی تحولی و متعالی است. منظور از نظام تربیتی مجموعه‌ای از مفاهیم و اندیشه‌های سازمان یافته درباره تربیت است که دارای انسجام درونی است و به صورت بنیادی مبین چگونگی تربیت می‌باشد (جعفری و مقامی، ۱۳۸۴). از سوی دیگر در نظم تعلیم و تربیت باید ساختار اجتماعی با ساختار فردی هماهنگ باشد. چرا که پرورش یک فرد مانند یک بذر، مستلزم داشتن شرایط مناسب پرورش و رشد است (مرزوقی و همکاران، ۱۳۹۷). لذا در نظام جمهوری اسلامی ایران و با رویکرد تحولی، مدرسه باید محلی مناسب برای عرضه بایدها و نبایدهای تعلیم و تربیت رسمی و عمومی برای دانش آموزان مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و ملی باشد. این ارزش‌ها ملهم از آموزه‌های قرآن کریم و برگرفته از نقش معنوی، الگویی، هدایتی و تربیتی نبی مکرم اسلام، حضرت زهرا و ائمه معصومین سلام الله علیهم، به ویژه آموزه‌های بنیادین مهدویت و انتظار و میراث نظری و عملی امامین انقلاب است (حاجی بابایی، ۱۳۹۱).

رهنما (۱۳۸۳) با تأکید بر اهمیت امر تربیت در نظام تعلیم و تربیت رسمی، راهبردها و راهکارهایی را پیشنهاد کرده است: ۱- نقش تربیتی معلم شامل آگاهی معلمان و مربیان از وظایف تربیتی خود، سرمشق و الگو بودن معلم، آشنایی معلمان با اصول و فلسفه تعلیم و تربیت و روان‌شناسی؛ ۲- زمینه‌جو کلی مدرسه شامل توجه به پرورش و تقویت تفکر خلاق، خودباوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان، مربوط ساختن آموزش‌های مدرسه‌ای با نیازهای واقعی شاگردان و هماهنگی سیاست‌ها و روش‌های تربیتی خانه، مدرسه و جامعه و توجه به تدوین و تصریح منشور اهداف تربیتی مدارس؛ ۳- نقش برنامه درسی شامل حل دوین الگوی برنامه درسی با رویکرد تربیت برای زندگی و آموزش مهارت‌های زندگی در قالب برنامه‌های درسی از اولیت بالایی برخوردارند.

۲- روش‌شناسی

این پژوهش بر اساس راهبرد گراند تئوری یا نظریه داده بنیاد انجام شده است. همچنین به لحاظ ماهیت از نوع پژوهش توصیفی و بر اساس هدف از نوع پژوهش کاربردی است. هدف اصلی این پژوهش احصای ویژگی‌های یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیت است. بدین منظور مجتمع آموزش حنّان واقع در شهر شیراز به عنوان مطالعه موردی انتخاب شد. گراند تئوری یکی از شناخته شده‌ترین و جامع‌ترین روش‌های پژوهش اجتماعی کیفی است که توسط دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان شکل می‌گیرد تا فرآیند کنش یا تعامل را توضیح دهد (Strauss and Corbin, 2008). در واقع گراند تئوری به دنبال کشف یا ساخت نظریه از داده‌هایی که به طور سیستماتیک با استفاده از تحلیل مقایسه‌ای به دست آمده و تجزیه و تحلیل شده است (Dick, 2000).

جامعه آماری این پژوهش مجتمع آموزشی حنّان (پیش دبستانی و دبستان دخترانه و پسرانه) است که یک نمونه موفق مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی در کشور است که در شهر شیراز قرار دارد. به منظور جمع‌آوری ادبیات پژوهش و مرور پیشینه از روش کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز در پژوهش، از روش مشاهده، مصاحبه نیمه ساختاریافته و مشارکت میدانی استفاده شده است. بدین ترتیب پژوهشگر از مهر ۱۴۰۱ تا اسفند ۱۴۰۲ به صورت مستمر از طریق ابزارهای مذکور به گردآوری داده اقدام کرده است. جلسات عمومی و

اختصاصی متعدد با مؤسسان، مدیران، معاونان، معلمان، دانش آموزان و والدین، مشاهدات میدانی مستمر و فراوان و مطالعه اسناد و مدارک مرتبط از جمله صورت جلسات شورای معاونان و شورای معلمان بخشی از این اقدامات بوده است.

به منظور تحلیل داده‌ها از سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده گردید. برای ارزیابی اعتبار پژوهش از روش ارزیابی لینکلن و گوبا استفاده شده است بر پایه این روش چهار معیار، اعتبارپذیری، انتقال پذیری، قابلیت اعتماد و تأییدپذیری در نظر گرفته شده است:

- اعتبار پذیری: زمان طولانی برای پژوهش و تماس با محیط وجود داشته است. صرف این زمان باعث اعتماد شرکت کنندگان شده و یافته‌ها را معتبرتر کرده است. همچنین مشاهده مستمر در محیط صورت گرفته و از زوایای مختلف بررسی شده است. در مراسم‌ها، بازدیدها و مکان‌های مختلف با آنها همراهی شده است. تأیید فرآیند پژوهش توسط چند متخصص صورت گرفت و از تکنیک کنترل اعضا استفاده گردید و نتایج به مصاحبه شونده‌گان ارائه شده و توسط آنان تأیید گردیده است.
- انتقال پذیری: در خصوص یافته‌های پژوهش از چند صاحب نظر که در پژوهش مشارکت نداشتند کسب نظر و تأیید گرفته شد.
- قابلیت اطمینان: تمامی مراحل و جزئیات پژوهش ثبت و ضبط گردیده، نکته برداری صورت گرفته و یادداشت برداری در تمامی گام‌ها انجام شده است.
- تأیید پذیری: در تمامی فرآیند پژوهش مستندسازی صورت گرفته و پژوهشگر با دیدگاه بی‌طرفانه تمامی گام‌های فرآیند را انجام داده است، به همین منظور تمام جزئیات بیان گردیده است.

۳- یافته‌ها

در این بخش پس از آن که داده‌ها به روش‌های مختلف جمع آوری شد، با استفاده از تکنیک کدگذاری طی سه مرحله (باز، محوری و انتخابی) تحلیل شدند. نتایج تحلیل کیفی نشان می‌دهد ویژگی‌های یک «مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی» شامل ۱۰۷ جزء (کد باز) در قالب ۷ بعد (کد محوری) است: ۱- اصول پایه ای در یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی، ۲-

ویژگی‌های ناظر بر پرورش تربیت، ۳- ویژگی‌های مربوط به خصوصیات و توانمندی‌های دانش‌آموزان، ۴- ویژگی‌های مربوط به معلمان مدرسه، ۵- ویژگی‌های مربوط به مدیر مدرسه، ۶- ویژگی‌های مربوط به فضا و محیط مدرسه و ۷- سایر ویژگی‌ها.

بعد اول: اصول پایه‌ای در یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی

اصول پایه‌ای در یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی در واقع مبانی کلیدی‌ای است که تمام فعالیت‌های مدرسه مبتنی بر آنها انجام می‌شود. در جدول ۱ اجزای مربوط به این ویژگی ملاحظه می‌شود.

جدول ۱- ویژگی‌های مربوط به اصول پایه‌ای در یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	اصل مهارت محور بودن	تمامی فعالیت‌های مدرسه بر پایه اصلی مهارت محور بودن طراحی گردیده است.
۲	اصل تقدم تربیت بر تعلیم	تربیت مقدم بر تعلیم است. در واقع تربیت فدای تعلیم نمی‌شود.
۳	اصل یادگیری یک حرفه یا فن	یکی از اهداف مهم که مدرسه جهت آن برنامه‌ریزی می‌کند یادگرفتن یک حرفه و فن با توجه به زمینه استعداد دانش‌آموزان است. بدین ترتیب آنها خیلی از کارها را در مدرسه می‌آموزند: آشپزی، خیاطی، ساختن عروسک، خرید و فروش، نجاری و مواردی از این دست.
۴	اصل آزادی در انتخاب	دانش‌آموز خودش انتخاب می‌کند که چه کاری را انجام دهد، چه درسی را مطالعه کند و چه کتابی را بخواند. بدین ترتیب چون خودش انتخاب کرده با علاقه آن را انجام می‌دهد. البته در کنار دانش‌آموز، معلم به عنوان هدایت‌گر، همواره همراه است.
۵	اصل احساس خوب	با توجه به اینکه مطالب و مفاهیم از روش‌های مختلف که خوشایند دانش‌آموز است به او منتقل می‌شود از یادگیری لذت می‌برد. مفاهیم در قالب بازی، آشپزی، قصه، کاردستی و امثال آن آموزش داده می‌شود. بنابراین همه فعالیت‌هایی را که انجام می‌دهد دوست دارد و لذت می‌برد.
۶	اصل تنوع آموزشی	با توجه به تفاوت دانش‌آموزان در نحوه یادگیری، یک مفهوم به چند روش دیداری، شنیداری و جنبشی به دانش‌آموز منتقل می‌شود. مثلاً در مورد یک مفهوم، هم قصه گفته می‌شود، هم پازل طراحی می‌شود و هم با بازی آن مفهوم یادآوری می‌شود.

۷	اصل محبت	معلم به دانش‌آموزان محبت می‌کند. به ویژه در ابتدای ورود و در یک هفته اول که با نام «جذب» شناخته می‌شود، فقط به دانش‌آموز محبت می‌شود با انواع بازی و همراهی و روش‌های مشابه. این محبت بعداً هم ادامه دار است و از سوی دیگر، دلی و واقعی است برای همین دانش‌آموز آن را حس می‌کند
۸	اصل ارزش خانواده و جایگاه بالای آن	خانواده جایگاه بسیار والایی دارد و به آن بها داده می‌شود. دانش‌آموز می‌آموزد به خانواده احترام بگذارد سخن آنها را بپذیرد و ولایت‌پذیری به ویژه از پدر داشته باشد.

بعد دوم: ویژگی‌های ناظر بر پرورش تربیت

این بعد بر ویژگی‌های ناظر بر پرورش تربیت و رویکرد تربیتی مدرسه تأکید می‌کند. در جدول ۲ اجزای مربوط به این ویژگی ملاحظه می‌شود.

جدول ۲- ویژگی‌های ناظر بر پرورش تربیت در یک مدرسه مهارت‌محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	کار تربیتی غیر مستقیم	بسیاری از امور تربیتی از طریق غیرمستقیم به دانش‌آموزان منتقل می‌شود مانند قصه و نمایش. این روش هم اثرگذاری بیشتری دارد و هم مانع مقاومت دانش‌آموزان می‌شود.
۲	جهت‌گیری همه‌فعالیت‌ها در امر تربیت	به عنوان یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها جهت‌گیری همه‌فعالیت‌ها در امر تربیت است. زیرا هدف نهایی، تربیت درست و مؤثر است و رفتارهای همه کارکنان به گونه‌ای است که الگوی نمونه رفتار برای دانش‌آموزان باشند.
۳	ارجحیت تربیت	اولین هدف تربیت دانش‌آموز است. تربیت بر تعلیم ارجحیت دارد. تعلیم یک ابزار در جهت تربیت درست است که ساخت انسان‌های قوی و محکم را به دنبال دارد.
۴	اهمیت پرورش روح	با توجه به اهمیت پرورش روح انسان به ویژه در دوران کودکی، بسیاری از برنامه‌ها، جشن‌ها و مراسم‌ها به صورتی تدارک دیده شده که صفات پسندیده را در دانش‌آموزان به وجود بیاورد و موجب پرورش روح آنها شود.

<p>با تفویض وظایف مختلف به دانش‌آموزان، در آنها ویژگی عزت نفس و خود باوری پرورش می‌یابد. آنها خودشان را باور می‌کنند، توانمندی خود را می‌شناسند و به میزان ارزش و اهمیت خود پی می‌برند.</p>	<p>۵ پرورش عزت نفس و خود باوری</p>
<p>هر دو هفته یک کتاب جهت مطالعه ارایه می‌شود. این کتاب توسط خود دانش‌آموزان انتخاب می‌شود. در واقع معلم به صورت هدفمند آنها را به گونه‌ای هدایت می‌کند که هم انتخاب خود دانش‌آموز باشد و هم از لحاظ تربیتی مؤثر باشد. معمولاً سعی می‌شود که از شخصیت‌ها و قهرمانان دینی و ملی و سرگذشت و داستان زندگی آنها استفاده شود. پس از مطالعه آن دانش‌آموزان کتاب را تحلیل می‌کنند و برداشت‌ها و درس‌های آن را بیان می‌کنند.</p>	<p>۶ الگوگیری از قهرمان‌های دینی و ملی</p>
<p>تربیت دانش‌آموزان با برخورد مناسب و به موقع و به صورت عملی است. مثلاً اگر دانش‌آموز خطایی انجام دهد در ابتدا چشم‌پوشی از آن خطاست. در صورت تکرار، با نگاه و اخم کردن (که معمولاً به خاطر ایجاد محبت در مراحل پیشین، روش اثرگذاری است) و در صورت تکرار مجدد، با تذکر آرام و صحبت معلم (با این مضمون که من تو را خیلی دوست دارم ولی این رفتار را دوست ندارم)، به تربیت دانش‌آموزان اقدام می‌شود.</p>	<p>۷ شیوه برخورد نظام‌مند جهت تربیت دانش‌آموزان</p>
<p>ادب بسیار مهم است. در ورود به هفت سال دوم زندگی جشنی به نام ادب برای دانش‌آموزان برگزار می‌شود. این جشن به دانش‌آموزان یادآوری می‌کند شما بزرگ شده‌اید و بایستی همواره با ادب رفتار کنید. محیط مدرسه به گونه‌ای است که همه به یکدیگر احترام می‌گذارند. فارغ از اینکه در چه جایگاهی هستند دانش‌آموزان به معلم و دیگران، معلم به دانش‌آموزان، معلمان به یکدیگر.</p>	<p>۸ رعایت احترام و ادب</p>
<p>مهارت و اخلاقی در کنار یکدیگر به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود و در کنار بازی این امر نهادینه می‌شود. مثلاً اینکه آنها صبور باشند، نسبت به بچه‌های دیگر مهربان باشند، زود قضاوت نکنند، ابراز محبت کنند و محبت ببینند. علاوه بر این هفته‌ای یک بار در کلاس در مورد یک موضوع اخلاقی صحبت می‌شود مانند امانتداری، خوش اخلاقی و صداقت. این مطلب در گوشه تابلو نوشته می‌شود و تا یک هفته می‌ماند تا در این یک هفته ملکه ذهن بچه‌ها شود.</p>	<p>۹ یاددادن مهارت و اخلاق در کنار یکدیگر</p>

۱۰	استفاده از قصه جهت انتقال مفاهیم تربیتی	قصه گویی ابزاری برای ورود به دنیای کودک است که باید متناسب با سن بچه ها باشد. می توان مفاهیم تربیتی زیادی را با قصه ها به بچه ها انتقال داد. مثلا برای مسواک زدن داستان دندان درد مفاهیمی دیگری مثل مهربانی، خوش اخلاقی، بخشنده گی و غیره را به آنها یاد داد.
۱۱	تقویت احساس مسؤولیت در قبال وظایف محوله	با واگذاری مسؤولیت های مختلف به دانش آموزان آنها به خودباوری می رسند و در قبال کارهایشان و دیگران احساس مسؤولیت می کنند.
۱۲	یاددادن نظم و انضباط به دانش آموزان	داشتن صف در ابتدای ورود، ورزش صبحگاهی، نظافت در کلاس درس بعد از اتمام درس (تمیز کردن کلاس درس هر روز به عهده یکی از دانش آموزان است)، شستن ظروف بعد از اتمام آشپزی و گذاشتن ظروف سرجایش و مواردی از این دست نکاتی است که باعث یاددادن نظم به دانش آموزان می شود.

بعد سوم: ویژگی های مربوط به خصوصیات و توانمندی های دانش آموزان

این بعد نشان دهنده توانمندی هایی است که دانش آموزان در آموزش مهارت محور کسب می کنند. جدول ۳ این ویژگی ها را نشان می دهد.

جدول ۳- ویژگی های مربوط به خصوصیات و توانمندی های دانش آموزان در یک مدرسه مهارت-

محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	مهارت حل مساله	معمولا در کلاس درس ابتدا یک مطلب روی تابلو نوشته می شود دانش آموزان با همدیگر در مورد آن به بحث و گفتگو می پردازند، آن را ارزیابی می کنند، راه حل هایی که مناسب نیست را خودشان رد می کنند و می گویند به این دلیل حذف می شود. در واقع تمام راه حل ها را مقایسه می کنند تا به بهترین راه برسند و مهارت شان افزایش می یابد.
۲	پرورش قدرت تحلیل مسائل پیچیده	دانش آموزان از مسائل روز خبر دارند، در مورد آن صحبت می کنند و آن را تحلیل می کنند. همچنین در بازدید از اماکن مختلف تجربه اجتماعی و علمی آنها بالا می رود، با معلم خود به خرید می روند و با انجام این کارها قدرت تحلیل آنها بالا می رود.

<p>به دلیل اینکه مفاهیم درسی به چند روش تدریس و چند بار تکرار می‌شود و خیلی از مفاهیم با چالش و سؤال آموخته می‌شود، درک و یادگیری عمیق در دانش‌آموزان رخ می‌دهد.</p>	<p>۳ درک عمیق مطالب درسی</p>
<p>مدرسه مهارت محور بر پایه دانش آموز محور بودن استوار است، نه معلم محور بودن. به همین جهت دانش آموزان فعالانه در کلاس شرکت می‌کنند. این مهم تأثیر بسزایی در روابط اجتماعی خارج از مدرسه و در سطح جامعه دارد.</p>	<p>۴ فعال بودن دانش‌آموزان در کلاس درس و جامعه</p>
<p>برنامه ریزی روزانه دروس توسط دانش آموز انجام می‌شود و آنها خودشان انتخاب می‌کنند با توجه به انرژی، روحیه و ویژگی‌های شخصیتی خود، چه درسی در ساعت اول، دوم یا سوم باشد و چون خودشان انتخاب کردند با میل و رغبت، آن درس را گوش می‌دهند و فعالیت می‌کنند.</p>	<p>۵ برنامه ریزی روزانه درسی توسط دانش‌آموز</p>
<p>با توجه به مهارت محور بودن، خلاقیت دانش آموزان نیز پرورش پیدا می‌کند. مثلاً برای خیلی از موضوعات، آزاد هستند و با روش خود می‌توانند آن را انجام دهند. حتی برای کاردستی، الگوی خاصی داده نمی‌شود. فقط موضوع داده می‌شود و خود دانش آموز آن را انجام می‌دهد.</p>	<p>۶ خلاقیت دانش‌آموزان در انجام کارها و امور</p>
<p>هنگامی که دانش آموزان کارگروهی انجام می‌دهند یا به بحث درباره موضوعات می‌پردازند با دوستان و معلم خود ارتباط برقرار می‌کنند. در بازدیدها و مراسم‌های فرهنگی و دینی شرکت می‌کنند و داوطلبانه به بقیه نیز خدمت می‌کنند. اینها موجب می‌شود آنها بتوانند به راحتی با دیگران تعامل کنند و ارتباط برقرار کنند.</p>	<p>۷ توانایی برقراری تعامل و ارتباط با دیگران</p>
<p>بعضی از موضوعات درسی از طرف معلم به دانش آموزان واگذار می‌شود تا آنها روز دیگر به عنوان معلم به بقیه یاد دهند. لذا آنها در مورد مطلب جستجو می‌کنند، مطالعه می‌کنند، از دیگران می‌پرسند و توانایی چگونه یاد گرفتن را پیدا می‌کنند و به روش خلاقانه به دیگر دانش‌آموزان می‌آموزند. در واقع هم توانایی یاد گرفتن و هم یاد دادن را کسب کردند. آنها برای یادگیری به معلم، وابسته نیستند و نیازی نیست حتماً معلم درس بدهد. خودش می‌تواند با استفاده از کتاب یاد بگیرد حتی گاهی خود دانش آموز قبل از معلم کتاب را تا انتها می‌خواند و آن را یاد می‌گیرد.</p>	<p>۸ کسب توانایی چگونگی یاد گرفتن و یاد دادن</p>

دانش آموزان مهارت های مختلفی را یاد می گیرند. از جمله انجام کارهای شخصی خودشان مثل خیاطی، خرید و فروش کردن، ارتباط و تعامل با دیگران، کارگروهی، یادگرفتن مطالب جدید، کسب و کار مشاغل مختلف، مواجهه شدن با مشکلات و پیدا کردن راه حل که تماما مهارت های زندگی اجتماعی در آینده است.	کسب مهارت های زندگی اجتماعی در آینده	۹
معلم در مورد مسائلی که می خواهد در هفته آینده تدریس کند یک عنوان روی تابلو می نویسد و پرسشی مطرح می کند در مورد آن چه چیزهایی می دانید. مثلا در مورد اهرم ها چه اطلاعاتی داری. دانش آموز خودش از دیگران می پرسد، کتاب را نگاه می کند، هم ذهنش برای درس بعدی آماده است و هم بین مطالب انتخاب و در روز بعد عنوان می کند.	توانایی پیدا کردن مطالب و انتخاب	۱۰
دانش آموزان هر هفته با توجه به سرفصل درس شان به بازدیدهای مختلف می روند. در زمان بازدید باید به دقت ببینند و یاد بگیرند و گزارشی از آن بازدید را نوشته و سرکلاس ارائه می دهند. سپس با همدیگر در مورد مشاهدات و نتیجه ای که گرفتند بحث و گفتگو می کنند.	توانایی تهیه گزارش و ارائه مشاهدات	۱۱
دانش آموزان پویا و فعال هستند. خودشان جستجو می کنند، پرسش می کنند و مطالب درسی را یاد می گیرند. بنابراین شادابی و فعالیت آنها به صورت ملموس آشکار است.	پویا و فعال بودن دانش آموزان	۱۲
دانش آموزان بیشتر امور خود را هم از لحاظ درسی و هم غیردرسی می آموزند و می توانند آن را انجام دهند. آنها یاد می گیرند در انجام تکالیف، کاردستی، امور شخصی، نظافت اتاق و موارد مشابه مستقل باشند.	توانایی مستقل بودن در انجام کارهای مربوط به خود	۱۳
تعامل و معاشرت با دیگر دانش آموزان، بازدیدها و کسب مهارت ها و سایر آموزش های اخلاقی و تربیتی در مجموع باعث می شود دانش آموزان مهارت خود کنترلی را بهتر کسب کنند و انتقادات و پیشنهادات دیگران را پذیرفته و به آن فکر کنند.	خود کنترلی	۱۴
تمامی کارها به صورت گروهی انجام می شود. دانش آموزان گروه بندی می شوند و کارها را با گروه انجام می دهند. لذا کسی برای یک اتفاق بازخواست نمی شود. به همین صورت آنها به تدریج با کار گروهی آشنا می شوند.	روحیه کار گروهی	۱۵

<p>به دانش آموزان مسؤولیت‌های متفاوتی در حد توانشان واگذار می‌گردد. همچنین به مناسبت‌های مختلف برنامه‌های گوناگونی برگزار که هر بار مسؤولیت برنامه بر عهده یک کلاس است. دانش‌آموزان در قبال این اجرا احساس مسؤولیت می‌کنند.</p>	<p>۱۶ مسؤولیت‌پذیری در قبال دیگران و کارها</p>
<p>به دانش‌آموزان اینگونه آموخته شده است که می‌توانند برای موارد و مشکلاتی که اتفاق می‌افتد فکر کنند و خودشان راه حل ارائه دهند. مثلاً زمانی که مسأله یا مشکلی مطرح می‌شود فکر می‌کنند، استدلال می‌کنند و می‌گویند اگر این کار انجام شود بهتر است. این باعث می‌شود در آینده نیز اگر با مشکلی مواجه شدند سریع ناراحت و منفعل نشوند و به دنبال کشف راه حل مشکل باشند.</p>	<p>۱۷ توانایی تفکر انتقادی، قضاوت، استنباط و استدلال</p>
<p>زمانی که دانش‌آموزان علوم را به صورت عملی می‌بینند و آن را آزمایش می‌کنند یا ریاضی را به صورت مهارت دست‌ورزی یاد می‌گیرند فرآیند این یادگیری عملی در ذهنشان می‌ماند و باعث می‌شود یادگیری عمیق بوده و مفهوم را درک کنند.</p>	<p>۱۸ افزایش یادگیری عمیق و مفهومی</p>
<p>دانش‌آموزان خودشان ایده‌های جدید می‌دهند و با دیگران به اشتراک می‌گذارند. همچنین زمانی که معلم موضوعی را مطرح می‌کند دانش‌آموزان به دنبال آن می‌روند و با اطلاعاتی که کسب کردند سرکلاس درس می‌آیند. در واقع دانش‌آموزان حس کشف را تجربه می‌کنند.</p>	<p>۱۹ روحیه کشف ایده-های جدید و بیان آنها</p>
<p>دانش‌آموزان عهده دار درس دادن بعضی مطالب و صحبت کردن و ارائه دادن به کلاس هستند. جواب سوالات دیگران را می‌دهند و در بحث کلاسی مشارکت می‌کنند. علاوه بر آن بازبدها و گزارش‌هایی که باید ارائه دهند موجب می‌شود فن بیان و اعتماد به نفس آنها افزایش یابد.</p>	<p>۲۰ تقویت فن بیان و اعتماد به نفس</p>
<p>برنامه ریزی درسی روزانه توسط خود دانش‌آموزان انجام می‌شود و آنها دروس خود را انتخاب می‌کنند. این کار اگر چه با هدایت معلم است ولی توانایی انتخاب را در آنها تقویت می‌کند آنها یاد می‌آموزند در زندگی هم باید انتخاب کنند و همه چیز در دنیا سهم آنها نیست.</p>	<p>۲۱ کسب مهارت تصمیم‌گیری و انتخاب معقول</p>
<p>زمانی که سؤالات چالشی در کلاس مطرح می‌شود دانش‌آموزان در مورد آن، سؤالات مختلفی می‌کنند. این امر موجب تقویت روحیه پرسش‌گری آنها می‌شود. آنها در مورد موضوعات مختلف سؤال می‌کنند تا به پاسخ درست دست پیدا کنند.</p>	<p>۲۲ روحیه پرسش‌گری</p>

بعد چهارم: ویژگی‌های مربوط به معلمان

بعد چهارم مربوط به ویژگی و خصوصیتی است که باید یک معلم در مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی داشته باشد، در یک مدرسه مهارت محور با توجه به اینکه رویکرد با مدارس سنتی فرق می‌کند نقش معلم بسیار پراهمیت است و بایستی خصوصیات و توانمندی‌های ویژه‌ای را داشته باشد. جدول ۴ این ویژگی‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۴- ویژگی‌های مربوط به معلمان در یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	باور معلم به آموزش مهارت محور و ارجحیت تربیت	ابتدایی ترین و مهمترین اصل باور ذهنی و عقیده معلم به تربیت مهارت محور و موثرتر بودن آن در پرورش درست دانش آموزان است، زیرا این شیوه آموزشی به زمان بیشتری نیاز داشته و کنترل دانش آموزان سخت تر و هوشمندانه تر است.
۲	مهارت تدریس مهارت محور	معلم باید توانایی تدریس مهارت محور داشته باشد، زیرا به مهارت و زمان بیشتری نیاز دارد.
۳	مهارت تحلیل اطلاعات	معلم باید قدرت تحلیل اطلاعات و تحلیل دانش آموزان را داشته باشد. او باید بتواند با هر دانش آموز به روش خودش ارتباط برقرار کند و اطلاعات را نیزه روش مناسب به آنها بیاموزد.
۴	مسئولیت پذیری معلم	معلم مسئولیت تربیت و هدایت یک فرد را دارد. آنها می‌دانند مسئولیت تربیت یک انسان را خداوند به انبیا داده است و الان بر عهده معلم است. پس مسئولیت سنگینی را به عهده دارند و برای انجام این مسئولیت تمام تلاششان را می‌کنند.
۵	نقش تسهیل گر و هدایت گر معلم	کار اصلی را بایستی خود دانش آموز انجام دهد و معلم صرفا به ایفای نقش تسهیل کنندگی برای یادگیری و هدایت کردن بچه‌ها در انجام امور، می‌پردازد.
۶	تنظیم برنامه درسی مهارتی	تمامی برنامه‌های درسی مهارتی به صورت مدون و قدم به قدم برنامه‌ریزی و مکتوب می‌شود.

۷	الگوی عملی دانش آموزان در امر تربیت	معلم با رفتارش الگوی عملی دانش آموزان است، مثلاً با چشم پوشی کردن از اشتباه دانش آموزان، یا کنترل عصبانیت، رعایت کردن کرامات اخلاقی. معلم در همه لحظات با دانش آموزان است حتی در زنگ‌های تفریح. پس الگویی بسیار مهم است و تأثیر بسزایی در تربیت دانش آموزان دارد.
۸	تربیت بر مبنای مهربانی و عاطفه	معلم به دانش آموزان مهربانی و عطف می‌کند و آنها این محبت را متوجه می‌شوند. می‌دانند که معلم خیرخواه آنهاست. متقابلاً دانش آموزان نیز به معلم محبت و مهربانی دارند.
۹	واگذاری مسئولیت به دانش آموزان	به تشخیص معلم مسئولیت‌های مختلفی با توجه به توانایی دانش آموزان به آنها داده می‌شود مانند اداره کلاس، نظم دادن و نظافت و مثال اینها.
۱۰	پژوهش و مطالعه مستمر	معلم باید همواره مطالعه داشته باشد و در کسب دانش روز تلاش کند. مطالعه و پژوهش حرفه‌ای لازم کار یک معلم مهارت محور است.
۱۱	تفکر و برنامه ریزی مستمر	تفکر مداوم معلم برای بهبود روش‌ها و شیوه‌های آموزش بسیار حائز اهمیت است، زیرا آموزش نیاز به برنامه ریزی مداوم و بهبود مستمر دارد.
۱۲	مشارکت‌پذیری	معلم خود نیز باید روحیه کار گروهی و مشارکت داشته باشد تا بتواند آن را به خوبی به دانش آموزان منتقل کند.
۱۳	صلاحیت شناختی، آگاهی و مهارت ذهنی	معلم باید توانایی و مهارت ذهنی، شناخت و تحلیل دانش آموزان و مسائل آن‌ها را داشته باشد تا بتواند علایق و توانایی‌های ذهنی دانش آموزان را بهتر بشناسد و با توجه به آن، مطالب را به دانش آموزان، بیاموزد.
۱۴	داشتن صلاحیت عاطفی و ارزشی	معلم از این جهت که امر خطیر تربیت را به عهده دارد از لحاظ عاطفی بایستی بتواند به بیجه‌ها محبت کند. پس خود او به درجه اولی‌تر باید صلاحیت عاطفی داشته و معتقد به ارزش‌های اسلامی باشد.
۱۵	همکاری و همفکری با سایر همکاران	جلسات مداوم هفته‌ای برگزار می‌شود. در این جلسات معلمان با یکدیگر تبادل اطلاعات می‌کنند و اگر به نکته‌ای دست یافته باشند آن را با دیگران مطرح می‌کنند که باعث هم‌افزایی در کار شود.
۱۶	اخلاقیت	معلم باید خلاق باشد. او باید با اخلاقیت بازی طراحی کند، قصه بگوید و مطالب را با روش خلاقانه به دانش آموزان بیاموزد.
۱۷	تکالیف متنوع و متناسب با دانش آموزان	تکلیف هر دانش آموز با توجه به توانایی و نیاز او تعیین می‌شود. مثلاً اگر در املا قوی است، لازم نیست بنویسد و می‌تواند در درس دیگری که ضعف دارد، تمرین انجام دهد.

۱۸	حل مسائل دانش آموزان از طریق مشورت	معلم زمانی که مسائل و مشکلاتی برای دانش آموزان اتفاق می افتد، تلاش می کند با طرح آن به سایر همکاران، مدیر و معاون، بهترین راه را برای حل این مسئله شناسایی و بکار گیرد.
۱۹	داشتن صلاحیت مهارتی و توانایی علمی	تدریس به صورت مهارتی مشکل تر از تدریس سنتی است. لذا جهت کسب این صلاحیت، معلمان سه ماه تدریس مهارت محور را آموزش می بینند. یک ماه نیز به صورت کارورزی کار می کنند تا این توانایی را کسب کنند.
۲۰	ارتباط مداوم معلم و دانش آموزان	معلم ارتباط مداوم و مستمر با دانش آموزان دارد و آنها را رها نمی کند حتی در تابستان نیز با آنها در ارتباط است و این ارتباط قطع نمی شود.
۲۱	صبر و حوصله در تمامی امور	در شیوه مهارت محور معلم باید صبر و حوصله بیشتر و عشق و علاقه زیادتری برای یاد دادن و آموختن به دانش آموزان داشته باشد، زیرا این روش بسیار سخت تر از روش آموزش سنتی است.
۲۲	استفاده از سؤالات چالشی	معلم برای انتقال مفاهیم از سؤالات چالشی استفاده کرده، آن را در کلاس مطرح می کند و دانش آموزان را به چالش می کشد تا مهارت های گوناگون را کسب کنند.
۲۳	توجه به فرد فرد دانش آموزان	هر دانش آموز شخصیت متفاوتی دارد. لازمه تدریس به آنها، شناخت ویژگی های شخصیتی فردی هر دانش آموز است.
۲۴	تکرار مطالب درسی به روش های گوناگون	مطالب درسی به شیوه های گوناگون بیان می گردد. ابتدا کلیت آن مطرح می شود، از آموزش غیرمستقیم، نیمه مستقیم و مستقیم استفاده می شود و به خاطر تکرار چندبارۀ مطالب، دانش آموزان آن را بهتر فرا می گیرند.
۲۵	شناسایی دانش آموزان توان خواه و کمک به آنها	با توجه به شناخت فرد به فرد معلم، او دانش آموزانی که ممکن است به کمک بیشتری نیاز داشته باشند را شناسایی می کند و حمایت بیشتری از آنها کرده و برای کمک به آنها برنامه ریزی می کند.
۲۶	مدیریت زمان در کلاس درس	مدیریت زمان نیز با توجه به اینکه رویکرد مهارت محور است بسیار مهم است. معلم باید کلاس را به صورتی مدیریت کند که هم دانش آموزان مفهوم را بفهمند و هم تمامی مطالب آموزش داده شود. خیلی از مواقع زمان که سؤالات چالشی مطرح می شود ممکن است دانش آموزان به خارج از موضوع بروند که معلم آنها را هدایت می کند.

بعد پنجم: ویژگی‌های مربوط به مدیر

یکی دیگر از ابعاد یک مدرسه مهارت محور مربوطه به مدیر و ویژگی‌ها و توانمندی‌های اوست. جدول ۵ این ویژگی‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۵- ویژگی‌های مربوط به مدیر در یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	باور اداره مدرسه به صورت مهارتی	اولین مولفه مدیر مدرسه مهارت محور، باور ذهنی و قلبی مبنی بر این است که بهترین شکل تعلیم و تربیت فرزندان، مهارت محوری است.
۲	رهبری مؤثر مدرسه	مدیر مأموریت رهبری مدرسه را با توجه به اهداف مهارتی، تربیتی و چشم‌انداز آن دارد. او باید مسیر درست را در نظر داشته باشد و آن را رهبری کند.
۳	مدیریت کل فرآیندها	کلیه فرآیندها، فعالیتها و برنامه‌هایی که باید انجام شود و قراردادهایی که بسته می‌شود به اطلاع مدیر رسانده می‌شود و او آنها را ارزیابی و مدیریت می‌کند.
۴	فعال و پویا بودن مدیر مدرسه	مدیر مدرسه مهارت محور باید پویا و فعال باشد تا بتواند باعث رشد و پویایی و فعالیت بقیه کارکنان و دانش آموزان شود.
۵	همفکری با تمامی اعضای مدرسه و والدین	با تمامی کارکنان در مورد مسائل روزمره همفکری کرده، تمامی دانش آموزان را می‌شناسد و هنگام مشکلات، راهکار ارائه می‌دهد. همچنین در جلسات با بقیه همفکری می‌شود تا به بهترین نتیجه برسند.
۶	کار گروهی قوی	مدیر مدرسه باید از لحاظ کار تیمی قوی باشد تا تیم خود را به بهترین شکل رهبری کند و بتواند به بهترین شکل مدرسه را اداره کند.
۷	کمک به معلمان در مسائل مختلف	همکاران مسائلی موجود را با مدیر مطرح می‌کنند، یا امکاناتی که نیاز دارند را به اطلاع مدیر می‌رسانند. مدیر نیز در برطرف کردن مسائل و فراهم کردن امکانات مورد نیاز تلاش می‌کند. در سطحی فراتر مدیر، خود به دنبال یافتن مشکلات موجود و رفع آنها است.
۸	بررسی برنامه‌های تعلیم و تربیت مدرسه	برنامه های تعلیمی و تربیتی که توسط همکاران طراحی شده به اطلاع مدیر رسانده می‌شود و پس از بررسی و انجام اصلاحات احتمالی، در جریان تعلیم و تربیت مدرسه قرار می‌گیرد.

۹	نظارت مداوم بر یادگیری دانش آموزان	مدیر مدرسه به طور مداوم بر روی کار معلمان نظارت می کند و از چگونگی تدریس خوب معلم اطمینان حاصل می کند.
۱۰	پشتیبانی بیشتر از دانش آموزان توان خواه	مدیر با همکاری معلمان، دانش آموزانی که به کمک بیشتری نیاز دارند را شناسایی کرده و برنامه های ویژه آنها طراحی و اجرا می کنند.

بعد ششم: ویژگی های مربوط به فضا و محیط

این بعد مربوط به ویژگی های فیزیکی، فضا و محیط مدرسه است. باید توجه داشت که فضا و محیط مدرسه نقش بسزایی در تعلیم و تربیت بهتر و تربیت و جذب دانش آموزان دارد. این ویژگی ها در جدول ۶ قابل ملاحظه است.

جدول ۶- ویژگی های مربوط به فضا و محیط در یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	دارای یک محیط امن، سالم و شاداب	مهم ترین موضوع در ابتدا وجود یک محیط امن، سالم و شاداب است. فضای فیزیکی مدرسه، تزئینات آن، استفاده از رنگ های شاد، داشتن وسایل بازی، داشتن حیاط از مؤلفه های این عامل است. به گونه ای که در ابتدای ورود، محیط برای بچه ها خوشایند باشد، با آن ارتباط برقرار کنند و از بودن در آن احساس خوبی داشته باشند.
۲	باورهای مشترک اعضای مدرسه و تمرکز بر آنها	باورهای مشترک بین تمامی کارکنان مدرسه وجود دارد. هم باور مهارت محوری و هم باورهای اسلامی و ایرانی. این هم باور بودن باعث پیشرفت بهتر و بیشتر امور می شود.
۳	کار تیمی قوی و همدلی بین تمامی کارکنان	بین تمامی کارکنان مدرسه همکاری، همفکری و صمیمیت وجود دارد. این باعث می شود تا بتوانند کار تیمی قوی داشته باشند و دانش آموزان در چنین محیطی بهتر یاد بگیرند.
۴	یادگیری هدفمند همراه با بازی و لذت	یادگیری در این مدرسه هدفمند بوده به همین جهت بازی های طراحی شده هر کدام هدف خاصی را دنبال می کند. به صورتی که هم کودک یاد بگیرد و هم لذت ببرد.
۵	محیط آموزشی حمایتی	فضا و محیط مدرسه، آموزش مهارت محور را حمایت می کند و وسایل تربیت و آموزش آنها را مهیا می کند.

تعداد دانش آموزان در کلاس‌ها محدود و حداکثر ۱۵ نفر است. این امر باعث می‌شود معلم رسیدگی خیلی بیشتر و بهتری به دانش آموزان داشته باشد.	تعداد کم دانش آموزان در کلاس	۶
والدین نیز همکاری بسیاری با کارکنان مدرسه جهت تربیت و تعلیم فرزندان‌شان دارند. آنها در مراسم‌ها و دوره‌های با فرزندان‌شان شرکت و به کارکنان مدرسه جهت آموزش کمک می‌کنند. همچنین جلسات مدون ماهانه با والدین برگزار می‌شود. در صورت بروز مسئله و مشکل، از نظرات والدین در حل آن استفاده می‌شود.	تعامل و مشارکت والدین و مدرسه جهت تربیت فرزندان و حل مسائل آنها	۷
یکی از مهم‌ترین موضوعات، برنامه‌ریزی مهارتی است. این برنامه‌ریزی در سه ماهه تابستان با همکاری معلمان انجام می‌گیرد. بازی‌های مختلف طراحی می‌شوند، بهترین‌ها جهت آموزش به دانش آموزان انتخاب می‌شوند و طرح درس قدم به قدم تدوین می‌شود.	برنامه‌های درسی مهارتی برنامه‌ریزی شده	۸
تمیزی و نظافت و رعایت آن بر عهده دانش آموزان است و هر روز یکی از اعضای کلاس عهده‌دار آن می‌شود. با این کار حس مسئولیت-پذیری آنها نیز افزایش می‌یابد.	تمیزی و نظافت مدرسه	۹
از راهبردهای آموزشی که شامل آموزش مستقیم، نیمه‌مستقیم و غیرمستقیم است به خوبی استفاده می‌شود. بعضی از وسایل کمک آموزشی در خود مدرسه وجود دارد و بعضی وسایل نیز توسط دانش آموزان ساخته می‌شود.	راهبردها و مواد آموزشی مبتنی بر پژوهش	۱۰
مدیر و همکاران هفته‌ای یک بار جلسه همفکری و تبادل نظر دارند. در این جلسه درباره کلیه مسائل مدرسه صحبت می‌شود. تجربیات ارزشمند مطرح می‌شود تا بقیه نیز در صورت مواجهه با آن بهترین برخورد را داشته باشند.	برگزاری منظم جلسات همکاری	۱۱
فضا و محیط و تنوع آموزشی مدرسه به گونه‌ای است که دانش‌آموزان به مدرسه معلم و هم‌سالان خود بسیار علاقه دارند. آنها مشتاق رفتن به مدرسه با عشق و علاقه هستند و اگر به دلیلی مدرسه نروند، ناراحت هستند.	علاقه‌مندی دانش آموزان به مدرسه و یادگیری	۱۲
تکالیفی که به دانش آموزان داده می‌شود، مهارت محور است ولی با اینکه کم حجم است باعث می‌شود که یادگیری به بهترین شکل در آنها اتفاق بیافتد.	تکلیف مهارت محور، مسئله محور و کم حجم	۱۳

۱۴	استانداردها و انتظارات بالا برای همه دانش آموزان	و باور معلمین به اینکه تمامی دانش آموزان توانمند هستند و فقط باید زمینه آن را پیدا کنند و آن را پرورش دهند، موجب می شود انتظارات از دانش آموزان بالا برود.
۱۵	بازخورد مستمر	از کلاس های درس مرتب بازخورد گرفته می شود که دانش آموزان به نحو احسن آموخته باشند. در این بازخورد اگر اشکالاتی وجود داشته باشد اصلاح می شود.

بعد هفتم: سایر ویژگی ها

آخرین بعد مربوط به سایر ویژگی هایی است که در یک مدرسه مهارت محور وجود دارد. این ویژگی ها در جدول ۷ قابل ملاحظه است.

جدول ۶- سایر ویژگی های یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی

ردیف	کد باز	تحلیل
۱	بازدیدهای هدفمند و مستمر	هر هفته بازدیدهای مختلف با توجه به سرفصل های درسی که دانش آموزان دارند طراحی شده است، مثلا بازدید از آتش نشانی، کارخانه، موزه و موارد مشابه. بدین ترتیب دانش آموزان هم با مشاغل و کارهای مختلف آشنا می شوند و هم ارتباط و یادگیری بهتری صورت می پذیرد.
۲	مباحثه مسائل در کلاس درس	در ابتدای درس، موضوعات روی تابلو نوشته می شود و سپس دانش آموزان درباره آن با یکدیگر مباحثه می کنند و نظرات شان را ارائه می دهند.
۳	شناسایی زمینه استعداد دانش آموزان	دانش آموزان بازدیدهای متفاوتی از مکان ها و مشاغل مختلف دارند و با نوع و چگونگی بسیاری از کارها آشنا می شوند. در این میان زمینه استعداد و علاقه دانش آموزان شناسایی می شود.
۴	ایجاد امکان برای بهره مندی از فرصت های عبادی	به دانش آموزان فرصت انجام مراسم عبادی داده می شود، مثلا زمان نماز فرصت فراغت برای آنها مهیا می شود. بسیاری از دانش آموزان دوست دارند نماز بخوانند و حتی زمان اذان را یادآوری می کنند. یا در ماه مبارک رمضان برای دانش آموزانی که مکلف شده اند، کلاس های درس به بعد از ظهر منتقل می شود. بدین ترتیب هم می توانند از سحر استفاده کنند و هم صبح بیشتر استراحت کنند.

۵	یادگیری جمعی دانش - آموزان و معلمان	در طی دوران مدرسه، فرصت‌هایی مهیا می‌شود که دانش‌آموزان و معلمان به یادگیری جمعی مشغول می‌شوند.
۶	برگزاری اعتکاف علمی	ایده جدید و جالب برای دانش‌آموزان مقاطع بالاتر برگزاری یک اعتکاف علمی است. در این اعتکاف دانش‌آموزان سه روز با معلم خود، در مکانی مانند حسینیه یا مسجد، هستند و به دور از تلویزیون و موبایل، تمرکز اصلی بر درس و فعالیت علمی است. مزیت اصلی اعتکاف علمی، این است که هر زمان با اشکالی مواجه شدند از معلم خود رفع اشکال می‌کنند.
۷	استفاده از بازی به عنوان بازی تربیت	از بازی به عنوان بازی محرکه تربیت استفاده می‌شود. بازی‌ها اگر درست به کار گرفته شوند، نقش مؤثری در تربیت دارند.
۸	تعهد اخلاقی کارکنان مدرسه	کارکنان مدرسه به عنوان الگو هستند. آنها در قبال دانش‌آموزان خود را مسئول می‌دانند و به لحاظ اخلاقی و رفتاری، خود را متعهد می‌دانند.
۹	برگزاری امتحان منعطف	در مقاطع اول تا سوم امتحان مستقیم گرفته نمی‌شود و به صورت غیرمستقیم ارزیابی می‌شوند. در مقاطع بالاتر امتحان به صورت مستقیم و نوشتن است.
۱۰	عدم ترس، اضطراب و استرس برای دانش آموزان	جو ترس و دلهره وجود ندارد. آموزش بدون استرس و اضطراب تأثیر بسزایی در یادگیری دارد. مثلاً اگر دانش‌آموزی تکلیفش را انجام نداده باشد، معلم از او می‌پرسد چرا مسئولیت را انجام ندادی؟ من تو را دوست دارم ولی این کار تو را دوست ندارم. ممکن است بگویند مهمان داشتیم یا نبودیم. معلم هم فرصت جبران به او می‌دهد و روز دیگر آن را انجام می‌دهد.
۱۱	ورزش و اهمیت سلامت جسم	سلامت بچه‌ها بسیار مهم است. دانش‌آموزان روزانه ورزش صبحگاهی دارند. علاوه بر این هفته‌ای دو بار زمان اختصاصی برای ورزش دارند. در زمان ورزش با توجه به سن آنها یک ورزش تخصصی کار می‌شود. برای کلاس اول و دوم طناب، کلاس سوم بدمینتون، کلاس چهارم و پنجم هندبال.

برای والدین نیز کلاس‌های آموزشی جهت چگونگی رفتار و نحوه برخورد بهتر با فرزندان به ویژه در دوره‌های زمانی که برای فرزندان حساس‌تر است، برگزار می‌شود. مثلاً زمان ورود به هفت سال دوم زندگی که برای بچه‌ها جشن ادب گرفته می‌شود، نوع رفتار با آنها نیز تغییر می‌کند؛ یا زمان بلوغ که حساسیت بیشتری دارند چگونه باید با آنها رفتار کرد.	کلاس‌های آموزشی برای والدین	۱۲
روش آموزشی در یک مدرسه مهارت محور از کل به جز است. آنها اول کلیت یک مفهوم را می‌فهمند. سپس به جزئیات آن می‌پردازند. معلمان نیز کلی نگر هستند. این موضوع هم در زندگی شخصی و هم در مدرسه وجود دارد و باعث می‌شود که جزئیات مشکلات را در نظر نگیرند.	روش آموزشی کل به جز	۱۳

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، پژوهشگر به دنبال تبیین مفهوم حکمرانی تحولی در نظام تعلیم و تربیت، با تأکید بر توسعه مفهوم مدارس تحولی است. بدین منظور مفهوم «مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی» را به مثابه مصداقی از مدارس تحولی مورد نظر قرار می‌دهد و مجتمع آموزشی حنّان را به عنوان مورد مطالعه انتخاب می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی دارای ۱۰۶ ویژگی در قالب هفت بعد است. شکل ۱ این ویژگی‌ها را در قالب ابعاد شناسایی شده، نشان می‌دهد.

اصول پایه‌ای	ویژگی‌های ناظر بر پرورش تربیت	ویژگی‌های مربوط به خصوصیات و توانمندی‌های دانش آموزان	ویژگی‌های مربوط به معلمان	ویژگی‌های مربوط به مدیر	ویژگی‌های مربوط به فضای و محیط	سایر ویژگی‌ها
۱. اصل مهارت محور بودن	۱. کار تربیتی غیرمستقیم	۱. مهارت حل مسئله	۱. باور معلم به آموزش مهارت محور و ارجحیت تربیت	۱. باور اداره مدرسه به صورت مهارتی	۱. محیط امن، سالم و شاداب	۱. بازدیدهای هدفمند و مستمر

۲. اصل تقدم تربیت بر تعلیم	۲. جهت گیری همه فعالیت‌ها در امر تربیت	۲. پرورش قدرت تحلیل مسائل پیچیده	۲. مهارت تدریس مهارت محور	۲. رهبری مؤثر مدرسه	۲. باورهای مشترک اعضای مدرسه و تمرکز بر آنها	۲. مباحثه مسائل در کلاس درس
۳. اصل یادگیری یک حرفه یا فن	۳. ارجحیت تربیت	۳. درک عمیق مطالب درسی	۳. مهارت تحلیل اطلاعات	۳. مدیریت کل فرایندها	۳. کار تیمی قوی و همدلی بین کارکنان	۳. شناسایی زمینه دانش آموزان
۴. اصل آزادی در انتخاب	۴. اهمیت پرورش روح	۴. فعال بودن دانش آموزان در کلاس و جامعه	۴. مسئولیت-پذیری	۴. فعال و پویا بودن	۴. یادگیری هدفمند همراه با بازی و لذت	۴. ایجاد امکان برای بهره‌مندی از فرصت‌های عبادی
۵. اصل احساس خوب	۵. پرورش عزت نفس و خودباوری	۵. برنامه‌ریزی روزانه درسی توسط دانش آموز	۵. نقش تسهیل‌گر و هدایت‌گر	۵. همفکری با تمام اعضای مدرسه و والدین	۵. محیط آموزشی حمایتی	۵. یادگیری جمعی دانش آموزان و معلمان
۶. اصل تنوع آموزشی	۶. الگوگیری از قهرمانان دینی و ملی	۶. خلاقیت دانش آموزان در انجام کارها و امور	۶. تنظیم برنامه درسی مهارتی	۶. کار گروهی قوی	۶. تعداد کم دانش آموزان در کلاس	۶. برگزاری اعتکاف علمی
۷. اصل محبت	۷. شیوه برخورد نظام-مند جهت تربیت دانش-آموزان	۷. توانایی برقراری تعامل با دیگران	۷. الگوی عملی دانش آموزان در امر تربیت	۷. کمک به معلمان در مسائل مختلف	۷. تعامل و مشارکت والدین و مدرسه جهت تربیت فرزندان و حل مسائل آنها	۷. استفاده از بازی به عنوان بازوی تربیت
۸. اصل ارزش خانواده و جایگاه بالای آن	۸. رعایت احترام و ادب	۸. کسب توانایی چگونگی یاد گرفتن و یاد دادن	۸. تربیت بر مبنای مهربانی و عاطفه	۸. بررسی برنامه‌های تعلیم و تربیت مدرسه	۸. برنامه‌های درسی مهارتی برنامه ریزی شده	۸. تعهد اخلاقی کارکنان مدرسه

۹. یاد دادن توانان مهارت و اخلاق	۹. مهارت‌های زندگی اجتماعی در آینده	۹. واگذاری مسئولیت به دانش آموزان	۹. نظارت مداوم بر یادگیری دانش آموزان	۹. تمیزی و نظافت ۹. برگزاری منعطف امتحانات
۱۰. استفاده از قصه جهت انتقال مفاهیم تربیتی	۱۰. توانایی پیدا کردن مطالب و انتخاب	۱۰. پژوهش و مطالعه مستمر	۱۰. پشتیبانی بیشتر از دانش آموزان توان- خواه	۱۰. راهبردها و موارد آموزشی مبتنی بر پژوهش ۱۰. عدم ترس، اضطراب و استرس برای دانش آموزان
۱۱. تقویت احساس مسئولیت	۱۱. توانایی تهیه گزارش و ارائه مشاهدات	۱۱. تفکر و برنامه ریزی مستمر		۱۱. ورزش و منظم جلسات همکاری ۱۱. اهمیت سلامت جسم
۱۲. یاد دادن نظم و انضباط	۱۲. پویا و فعال بودن دانش آموزان	۱۲. مشارکت- پذیری		۱۲. علاقه- مندی دانش آموزان به مدرسه و یادگیری والدین ۱۲. کلاس‌های آموزشی برای
	۱۳. توانایی مستقل بودن در کارهای خود	۱۳. صلاحیت شناختی، آگاهی و مهارت ذهنی		۱۳. تکلیف مهارت محور، مسئله محور و کم حجم ۱۳. روش آموزشی کل به جز
	۱۴. خود کنترلی	۱۴. داشتن صلاحیت عاطفی و ارزشی		۱۴. استانداردها و انتظارات بالا برای همه دانش آموزان
	۱۵. روحیه کار گروهی	۱۵. همکاری و همفکری با سایر همکاران		۱۵. بازخورد مستمر

۱۶. مسؤولیت- پذیری در قبال دیگران و کارها	۱۶. خلاقیت
۱۷. توانایی تفکر انتقادی، قضاوت، استنباط و استدلال	۱۷. تکالیف متنوع و متناسب با دانش آموزان
۱۸. افزایش یادگیری عمیق و مفهومی	۱۸. حل مسائل دانش آموزان از طریق مشورت
۱۹. روحیه کشف ایده‌های جدید و بیان آنها	۱۹. داشتن صلاحیت مهارتی و توانایی علمی
۲۰. تقویت فن بیان و اعتماد به نفس	۲۰. ارتباط مداوم معلم و دانش آموزان
۲۱. کسب مهارت تصمیم- گیری و انتخاب معقول	۲۱. صبر و حوصله در تمامی امور
۲۲. روحیه پرسش‌گری	۲۲. استفاده از سؤالات چالشی
	۲۳. توجه به فرد دانش آموزان

۲۴. تکرار مطالب درسی به روش‌های گوناگون
۲۵. شناسایی دانش‌آموزان توان‌خواه و کمک به آنها
۲۶. مدیریت زمان در کلاس درس

شکل ۱- ویژگی‌های یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی

بررسی‌های پژوهشگر نشان می‌دهد پژوهش ویژه‌ای به منظور شناسایی و احصای ویژگی‌های یک مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی انجام نشده است؛ لیکن بعضی اجزای مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی در پژوهش‌های پیشین نیز کمابیش مورد توجه اندیشمندان قرار گرفته است. نیکونژاد و همکاران (۱۳۹۹) مؤلفه‌های الگوی مطلوب محبت در تعلیم و تربیت را در ابعاد هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی، زیست‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و دینی در قالب ۶۰ ویژگی احصا کرده است. لذا همان گونه که ملاحظه می‌شود، اصل محبت که در اصول پایه‌ای مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی مورد توجه جدی قرار گرفته، در پژوهش‌های سایر پژوهشگران نیز ملحوظ بوده است. همچنین حسین پور و زین‌آبادی (۱۳۹۷) بر این باورند در یک مدرسه مهارت محور، مدیر مدرسه باید بتواند با پرهیز از یکسوی‌نگری، عقلانیت و خرد جمعی، آموزش پژوهش محور را رهبری و رفتار پژوهشی را در معلمان نهادینه کند. علاوه بر این، معلم پژوهش محور باید باور پژوهشی داشته باشد. دارای دانش و مهارت حرفه‌ای و ارتباطات و تعاملات حرفه‌ای باشد. همچنین از منظر فرهنگ و ساختار پژوهش محور، باور به اینکه پژوهش در ایجاد یادگیری با کیفیت و عمیق و تولید دانش شخصی نقش داشته و باعث تفکر خلاق، نوآور و نقادانه، فراهم کردن منابع و اطلاعات علمی و اطلاعات برای انجام پژوهش، جو دوستانه مبنی بر احترام، امنیت و اعتماد و تفویض اختیار به همراه مسئولیت انجام دادن کارها

می‌شود، از ویژگی‌های مهم است. در نهایت، آموزش و یادگیری پژوهش محور با تأکید بر تکالیف کم حجم و تقویت مهارت‌ها از ویژگی‌های این نوع مدارس است. پژوهش حسین پور و زین آبادی (۱۳۹۷) از این منظر که بر چهار بعد محوری، هم‌راستا با یافته‌های این پژوهش، اشاره کرده، بسیار حائز اهمیت است. بعد مدیر مدرسه در پژوهش مذکور با بعد پنجم در این پژوهش، یعنی ویژگی‌های مربوط به مدیر، هم‌راستا است. علاوه بر این ابعاد ۱- معلم پژوهش محور و ۲- فرهنگ و ساختار، در پژوهش حسین پور و زین آبادی (۱۳۹۷) با ابعاد ویژگی‌های مربوط به معلم و ویژگی‌های مربوط به فضا و محیط هم‌سو است. همچنین بعد آموزش و یادگیری در پژوهش مذکور با ویژگی‌های مهارت حل مسئله، پرورش قدرت تحلیل مسائل پیچیده و درک عمیق مطالب درسی در این پژوهش هم‌جهت است.

رهنما (۱۳۸۳) اولاً بر فضای کلی مدرسه با تأکید بر هماهنگی بین خانه و مدرسه و تقویت تفکر خلاق و خودباوری بین دانش‌آموزان تأکید می‌کند. علاوه بر این، نقش تربیتی معلم را به عنوان الگو برای دانش‌آموزان مورد توجه قرار می‌دهد. در نهایت تدوین برنامه درسی با عنایت به تربیت برای زندگی و آموزش مهارت‌های زندگی حائز اهمیت می‌داند. ویژگی فضای کلی مدرسه در پژوهش رهنما (۱۳۸۳) با ویژگی‌های محیط امن، سالم و شاداب و محیط آموزشی حمایتی در این پژوهش هم‌سو است. علاوه بر این، تأکید پژوهش مذکور بر نقش تربیتی معلم، با ویژگی‌های باور معلم به آموزش مهارت محور و ارجحیت تربیت و الگوی عملی دانش‌آموزان در امر تربیت هم‌جهت است. همچنین تدوین برنامه درسی با عنایت به تربیت برای زندگی و آموزش مهارت‌های زندگی در مقاله رهنما (۱۳۸۳)، دو ویژگی مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی، یعنی ۱- برنامه درسی مهارتی و تکلیف مهارت محور و ۲- مسئله محور و کم حجم را به ذهن متبادر می‌کند.

بر این اساس نظام سنتی فعلی آموزش و پرورش دچار مشکلات عدیده‌ای است که موجب شده دانش‌آموز استقلال عمل نداشته و راه جستجو و کشف بر روی او بسته باشد و توانایی‌هایی مانند پرسشگری، استدلال، استنباط، قضاوت، و تفکر انتقادی در او پرورش پیدا نکند. همچنین تربیت هویت دینی نیز مورد غفلت واقع شده و آنطور که باید، انجام نشده است. برای همین ضرورت اتخاذ رویکرد تحولی در تعلیم و تربیت بیش از پیش آشکار شده است. بدین ترتیب مدرسه مهارت محور با رویکرد تربیتی، آن گونه که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، راه‌کاری جدی برای شکل‌گیری حکمرانی تحولی نظام تعلیم و تربیت در ایران است.

فهرست منابع

- اجاق، محمد؛ واعظ شهرستانی، زینب (۱۳۹۲). تعلیم و تربیت در ایران باستان. تحقیقات روان‌شناختی، ۲۰(۱)، ۱-۱۲.
- احسانی تیلمی، سلما؛ زارعیکیا سری، ابراهیم؛ سیدحسینی، مریم (۱۳۹۵). بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در تربیت معلم. نظریه و عمل در تربیت معلمان (راهبردهای نوین تربیت معلمان)، ۲(۳)، ۹۷-۱۱۰.
- برزگر بفرویی، کاظم؛ عموقدیری، مهسا (۱۳۹۶). تاثیر بازی با لگو بر مهارت های اجتماعی کودکان پیش دبستانی. سلامت روان کودک (روان کودک)، ۴(۳)، ۱۳۰-۱۴۲.
- بصیرپور، پروین؛ نادى، محمد علی؛ کریمی، فریبا (۱۴۰۱). الگوی شبکه محور حکمرانی آموزش و پرورش مبتنی بر نهج البلاغه، علوم تربیتی از دیدگاه اسلامی، ۱۰(۱۹)، ۲۶۹-۳۰۳.
- جهانی، جعفر (۱۳۸۴). چالش های نظری تعلیم و تربیت رایج و تعلیم و تربیت (پژوهش - محور). علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۲۲(۴)، ۱۵۳-۱۴۴.
- حاجی بابایی، حمیدرضا (۱۳۹۱). ویژگی های مدرسه ای که دو ست دارم با توجه به سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، نوآوری های آموزشی، ۱۱(۲)، ۷۴-۵۱.
- حسین پور طولازدهی، شهره؛ زین آبادی، حسن رضا؛ عبدالمهی، بیژن؛ عباسیان، حسین (۱۳۹۶). مدرسه به عنوان جامعه یادگیرنده حرفه ای پژوهش محور (یک پژوهش پدیدارنگارانه)، نوآوری های آموزشی، ۱(۴)، ۷-۲۴.
- حسین پور، شهره؛ زین آبادی، حسن رضا (۱۳۹۷). مدرسه پژوهش محور: تدوین و آزمون یک الگوی علی به روش ترکیبی اکتشافی. خانواده و پژوهش، ۱۶(۱)، ۴۷-۲۷.
- حسین پور طولازدهی، شهره؛ زین آبادی، حسن رضا؛ عبدالمهی، بیژن؛ عباسیان، حسین (۱۳۹۶). آموزش و یادگیری پژوهش - محور در محیط ساختن گرا: طراحی مدلی بر اساس پژوهش پدیدارنگارانه. تعلیم و تربیت، ۳۳(۴)، ۹-۳۰.
- خامنه ای، سید علی (۱۳۸۵). بیانات مورخ ۱۳۸۵/۰۲/۱۲.
- خامنه ای، سید علی. (۱۴۰۱). بیانات در دیدار معلمان مورخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۱.
- <https://farsi.khamenei.ir>
- دانایی فرد، حسن؛ الوانی، مهدی؛ آذر، عادل (۱۳۸۳). روش شناسی پژوهش کیفی در مدیریت. تهران: صفار.

دانشگر، سعید؛ جعفری، سید ابراهیم؛ لیاقت دار، محمد جواد (۱۳۸۳). آسیب پذیری تربیت دینی و زمینه‌های آموزشگاهی آن، دانش و پژوهش در علوم تربیتی، ۱(۳)، ۳۳-۵۲.

رهنما، اکبر (۱۳۸۳). بررسی راهبرد ها و راهکار های تعمیم پذیری امر تربیت در آموزش عمومی، پژوهش‌های آموزش و یادگیری رفتار، ۲(۲)، ۱-۱۶.

زارع، مرجان و براتعلی، مریم (۱۴۰۰). تاثیر استراتژی های یاددهی-یادگیری مغز محور (B. B. L) بر یادگیری درس ریاضی و علوم دانش آموزان پایه اول دبستان شهر اصفهان. پژوهش در آموزش علوم ابتدایی، ۳(۵)، ۱۹-۲۸.

ساداتی کیادهی، سیدمرتضی؛ صالحی، محمد و نیاز آذری، کیومرث (۱۴۰۰). تاثیر مدارس پژوهش محور بر عوامل تسهیل کننده یادگیری دانش آموزان در آموزش و پرورش استان مازندران به منظور ارائه مدل. توسعه ی آموزش جندی شاپور، ۱۲(ویژه نامه)، ۹۹-۱۰۷.

ستایش فر، طیبه (۱۳۹۵). رویکرد تعلیم و تربیت اسلامی بر اساس تربیت مغز محور. ایده های نو در علوم و فناوری، ۱(۳)، ۸۱-۹۳.

شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران: شورای عالی آموزش و پرورش و دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

شیبانی تدرجی، صدیقه (۱۳۹۱). نقد و ارزیابی وضعیت موجود نظام آموزش و پرورش در کشور، اولین کنگره پیشگامان پیشرفت، ۵۷۳-۵۸۷.

شیروانی شیر، علی؛ جهرمی، ساجده و دهقانی، زهرا (۱۴۰۰). شناسایی مهارت ها و شایستگی های معلم در آموزش و تربیت اجتماعی و سیاسی. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۳(۹)، ۶۷-۹۴.

صباغیان، علی (۱۳۹۸). الزامات و پیامدهای تحول حکمرانی آموزش عالی در اروپا، سیاست‌گذاری عمومی، ۵(۲)، ۲۲۹-۲۴۷.

صمدی، معصومه (۱۳۹۳). بازیابی: واکاوی چالش های تربیت اسلامی در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی. همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران (فلسفه تربیت دینی و تربیت اخلاقی).

صمدی، معصومه (۱۴۰۱). بررسی علل آسیب پذیری نظام آموزشی در پرورش هویت دینی دانش آموزان. مطالعات ملی، ۲۳(۹۱)، ۳۳-۵۴.

عادل‌پور، زکیه؛ مهram، بهروز و کارشکی، حسین (۱۳۹۵). جایگاه پژوهش محوری در فرایند تدریس معلمان ابتدایی. اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در روان‌شناسی، مشاوره و علوم تربیتی.

- عبدالملکی، صابر؛ آرمند، محمد(۱۳۹۵). مفهوم بازی و انواع آن در کلاس: دیدگاه مریبان مهدکودک و پیش دبستانهای شهر تهران، مطالعات پیش دبستان و دبستان، ۲(۶)، ۵۹-۸۵.
- فاتحی زاده، مریم السادات؛ نصراصفهانی، احمدرضا و فتحی، فاطمه(۱۳۸۴). بررسی کیفی عملکرد دبیرستان در ایجاد و پرورش مهارتهای اجتماعی دانش آموزان. روانشناسی، ۹(۳۴)، ۱۶۵-۱۸۵.
- قاسم زاده، بهنام؛ فرهادی لنگرودی، فریبرز و خزایی کوه پر، میثم(۱۳۹۸). آموزش و پرورش پیش از دبستان در عصر جدید. رهیافت، ۲۹(۷۳)، ۴۰-۵۳.
- قجری، علی؛ نوربخش، یونس(۱۴۰۰). مطالعه نسبت مدل حکمرانی جمهوری اسلامی ایران با مدل حکمرانی خوب، مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، ۹(۱): ۳۹-۶۷.
- قریشی خوراسگانی، مریم سادات؛ احمدی، پروین و صمدی، پروین(۱۴۰۰). واکاوی برنامه های درسی تجربه شده نظام آموزش عالی مهارت محور؛ از منظر دانشجویان. نظریه و عمل در برنامه درسی، ۹(۱۷)، ۲۸۲-۲۴۷.
- محمدی، اکرم؛ رحمانی، خزران(۱۳۹۸). بررسی تأثیر تکلیف مهارت محور و خلاق بر میزان یادگیری دانش آموزان ابتدایی. پژوهشنامه اورمزد، ۴۷(ضمیمه ۲)، ۲۲۰-۲۳۱.
- مرزوقی، رحمت اله؛ جهانی، جعفر؛ ترک زاده، جعفر؛ امیری طیبی، مسلم(۱۳۹۷). الگوی مفهومی تعامل مدرسه، خانواده و مسجد از منظر تعلیم و تربیت اسلامی، مطالعات راهبردی بسیج، ۲۱(۷۹)، ۸۱-۱۱۳.
- منصوریان، یزدان(۱۳۹۰). پرسش های پرتکرار پیرامون پژوهش های کیفی، الکترونیکی عطف، ۲(۱۱).
- میرباقری، سید محسن؛ رفیعی آتانی، عطاءالله؛ پارساانژاد، محمدرضا(۱۴۰۱). طراحی الگوی مفهومی حکمرانی مشارکتی در ایران: رویکرد داده بنیاد، راهبرد، ۳۱(۲)، ۱۹۵-۲۱۸.
- میرشاه جعفری، سیدابراهیم؛ مقامی، حمید(۱۳۸۴). رهیافتی به نظام تربیتی اسلام از نگاه صحیفه سجاده، اندیشه دینی، ۵(۱۵)، ۹۹-۱۱۸.
- نظری ولنی، لاله؛ احمدی ارکمی، ابوطالب؛ عبا سی، اسداله(۱۳۹۵). تحلیل چالش های فراروی آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن با استفاده از مدل واردن. کنفرانس بین المللی روانشناسی علوم تربیتی و رفتاری تهران.
- نوری، علی و مهرمحمدی، محمود(۱۳۹۰). الگویی برای بهره گیری از روش نظریه برخاسته از داده ها در پژوهش های تربیتی. مطالعات برنامه درسی، ۶(۲۳)، ۸-۳۵.
- نیکونژاد، مریم؛ رضایی، محمد هاشم؛ سیفی، محمد(۱۳۹۹). تبیین مبانی محبت و مهرورزی در تعلیم و تربیت و ارائه الگوی مطلوب، پژوهش در نظام های آموزشی، ۴۹(ویژه نامه)، ۵۲۵-۵۴۶.

همتی، علیرضا؛ گودرزی، محمدعلی؛ حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۴). ضرورت آینده پژوهی در نظام‌های آموزش و پرورش. آینده پژوهی مدیریت (پژوهش‌های مدیریت)، ۲۶(۱۰۳)، ۵۹-۶۷.
یا سایی، مه‌شید (۱۳۸۲). قصه‌گویی در کلاس درس - رویکردی خلاق به یادگیری، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

- Alzahrani, S., Hammersley-Fletcher, L., Bright, G. N. (2016). Identifying Characteristics of a "Good School" in the British and Saudi Arabian Education Systems. *Journal of Education and Practice*, 7(27), 2222-1735
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B. (1998). *Doing grounded theory: Issues and discussions*, Sociology Press. Mill Valley, CA.
- Glaser, B. G. & Holton, J. (2007). *Remodeling grounded theory [Supplemental material]*. *Historical Social Research*, 19, 47-68.
- Gresham, F. M. & Elliot, S. N. (1990). *The social skills rating System*. Circle Pines, MN: American Guidance Services.
- Javidi chelate Jafarabadi T, Abdoli F. *Critical Thinking Change in Students at Ferdowsi University of Mashhad. Educational and psychological studies*. 2010; 11(22), 103-120. [Persian].
- Kaho, M., Xiao, H. (2016). The rise of transnational higher education and changing educational governance in China, *International journal of comparative education and development*, 18(1). 19- 39.
- Kelly, R. (2016). *Creative development: transforming education through design thinking, Innovation and invention*, Brush education.
- Lipman, M. (1991). *Thinking In Education*. Columbia, Univ press.
- Mayesky Mary; A. (2005). *Creativities for young children* P.p 67
- Meyers LS, Gamst G, Guarino A. *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage; 2006, pp 67.
- Milchman, A., Rosenberg, A. (2010). *Michel Foucault, The government of self and others: Lectures at the College de France 1982-1983*, edited by Arnold I. Davidson, translated Graham Burchell, New York: Palgrave Macmillan.
- Rutledge, S., Lora Cohen-Vogel, L., Osborne-Lampkin, L. (2012). *Identifying the Characteristics of effective high schools*. National center on scaling up effective schools.

- Selimović, Z. Selimović, H. & Opić, S. (2018). DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS AMONG, ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN. (IJCRSEE) International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education, Vol. 6, No. 1, 2018.
- Strauss, A. (1987). Qualitative analysis for social scientists. New Work: Cambridge University Press.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. Newbury Park, CA: Sage.
- Stanulis, R. N., & Guenther, A. R. (2020). A Call for Curriculum and Faculty Developers to Attend to Ambitious Teaching in Experiential Curriculum, Medical Science Educator, 31, 223-228.
- Stabback, F. (2015). WHAT MAKES A QUALITY CURRICULUM?. Current and Critical Issues in Curriculum and Learning, UNESCO International Bureau of Education, 41.
- YuddMoscoso, R., Cline, M. Wiswell, K. Kronenberg, P. (2000). The Effects of School Characteristics on Student Academic Performance, Dissertation submitted to the Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University in partial fulfillment of the requirements, Falls Church, Virginia.